

पाठ्यक्रमको रूपरेखा:- यस पाठ्यक्रमको आधारमा निम्नानुसार चरणमा परीक्षा लिइने छ :

प्रथम चरण :- लिखित परीक्षा पूर्णाङ्क :- १००
द्वितीय चरण :- अन्तर्वार्ता पूर्णाङ्क :- २०

प्रथम चरण – लिखित परीक्षा योजना (Examination Scheme)

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या X अङ्कभार	समय
सेवा सम्बन्धी	१००	४०	वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice)	५० प्रश्न X २ अङ्क = १००	४५ मिनेट

द्वितीय चरण

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता	२०	मौखिक

द्रष्टव्य :

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ।
- लिखित परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ।

पाठ्यक्रमको एकाई	1	2	3	4
प्रश्न संख्या	14	12	12	12

- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ। तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन।
- यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेको कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएको वा संशोधन भई हटाईएको वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकोलाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ।
- प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएको उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीय चरणको अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ।
- पाठ्यक्रम लागू मिति :- २०७८/५/४

पत्र/ विषय :- सेवा सम्बन्धी

१. कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य सम्बन्धी

- १.१ नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्य सम्बन्धी व्यवस्था
- १.२ निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा नियमावली, २०५० मा कर्मचारीको आचरण, विदा र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था
 - प्रदेश नं. २ प्रदेश निजामति सेवा ऐन २०७७
 - प्रदेश लोक सेवा ऐन २०७७ र नियमावली २०७८
- १.३ पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ तथा नियमावली, २०५६
- १.४ जलचर संरक्षण ऐन, २०१७
- १.५ दाना पदार्थ ऐन, २०३३ र नियमावली, २०४१
- १.६ वर्तमान कृषि र पशुसेवा विभागको संरचना र उपलब्धि
- १.७ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य अनुसन्धानका संरचना तथा भूमिका
- १.८ नेपालमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालनका संक्षिप्त इतिहास तथा वर्तमान अवस्था
- १.९ चालु आवधिक योजनामा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको उद्देश्य, नीति तथा मत्स्य र पशुपंक्षी क्षेत्रगत विकास कार्यक्रमका प्राथमिकता, लक्ष्य एवं कार्यान्वयन रणनीति
- १.१० नेपालको अर्थतन्त्रमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासका महत्व
- १.११ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्जुमा आधार र एकीकृत प्रसार सेवा कार्यक्रम
- १.१२ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास कार्यक्रममा कृण, बिमा, उत्पादन सामग्री, औजार तथा उपकरण, बजार तथा मूल्य व्यवस्था
- १.१३ पशुपंक्षी तथा मत्स्यजन्य वस्तुहरुको उत्पादन लागत तथा मूल्य निर्धारण
- १.१४ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासमा सरकारी, सहकारी तथा नीजि क्षेत्रका भूमिका
- १.१५ पशुपंक्षी तथा मत्स्यका विगो एवं व्यवसायिक उत्पादन वृद्धिको लागि अपनाइने उत्पादन र उत्पादनोपरान्त post – harvest प्रविधि
- १.१६ कृषि विकासमा कृषि/पशु सेवा प्रसारका महत्व, सीमितता र प्रभावकारीता
- १.१७ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य प्रसारका विभिन्न तरिकाहरु र तिनका तुलनात्मक फाइदा र सीमितता
 - १.१७.१ व्यक्तिगत तरिका (Individual method)
 - १.१७.२ समूहगत तरिका (Group method)
 - १.१७.३ सामुदायिक तरिका (Community method)
- १.१८ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकासमा समूह पद्धती प्रकृया र कार्यान्वयन तथा अगुवा कृषक छनौटको आधार, भूमिका र परिचालन
- १.१९ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा स्थानिय तहमा प्रोफाइलको महत्व तथा कार्यक्रममा कार्यान्वयन स्तरमा सुपरिवेक्षण अनुगमन एवं मूल्यांकनका भूमिका
- १.२० नेपालका पशुपंक्षी/मत्स्य विकासका कार्यक्रमका प्रमुख समस्याहरु
- १.२१ कृषि/पशुपंक्षी/ मत्स्य विकासका लागि तालिम तथा संचार कार्यक्रमका भूमिका
- १.२२ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकास कार्यक्रममा स्थानीय निकायका भूमिका
- १.२३ कृषि विकासमा ग्रामिण पूर्वाधार सिँचाई, कृषि सडक आदिको महत्व
- १.२४ विगो कृषि विकासका सिद्धान्तहरु
- १.२५. प्रदेश नं. २ कृषि संग सम्बलित ऐन, नियम, नीति, योजना, निर्देशिका तथा मापदण्ड
प्रदेश नं. २ कृषिको अवस्था तथा स्थिति

२. भेटेरीनरी

- २.१ आन्तरिक परजीवी (Internal Parasite): नाम्ल जुका (Liverfluke), गोलो जुका (Round Worm), फिते जुका (Tape Worm), कक्सिडियोसिस २० (Coccidiosis), रक्त परिजीवी (Blood protozoan diseases) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.२ बाह्य परजीवी (External Parasite): किर्ना (Tick), जुम्रा (Lice), उपियाँ (Fleas) तथा लुता (Mange) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.३ प्रमुख ब्याक्टेरियल रोगहरु (Bacterial Diseases) र भ्यागुते रोग (Haemorrhagic Septicaemia), पटके रोग (Anthrax), चरचरे रोग (Black-Quarter), इन्टेरोटोसेमिया (Enterotoxemia), थुनेला

- (Mastitis), क्षयरोग र जोन्स रोग (Tuberculosis & व्यजलुक Disease), काफ स्कोर र कोलिव्यासिलोसिस (Calf Scour & Colibacillosis), फाउल टाइफाइड (Fowl typhoid), कुखुराका हैजा (Fowl Cholera), पुल्लोरम (Pullorum), खुर कुहिने रोग (Foot Rot), ब्रुसेलोसिस (Brucellosis) तथा माइकोप्लाज्मोसिस (Mycoplasmosis) का लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.४ प्रमुख भाइरल रोगहरू (Viral Diseases) : गौगोटी (Rinderpest), पि.पि.आर (PPR), एभियन इन्फ्लुएन्जा (Avian Influenza), एभियन लिम्फोइड ल्युकोसिस (Avian lymphoid leucosis), खोरेत (Foot & Mouth Disease), रेबिज (Rabies), स्वाइन फिभर (Swine Fever), कुखुराका विफर (Fowl Pox), गम्बोरो (Gumboro), रानीखेत (Ranikhet) तथा म्यारेक्स रोग (Marek's Disease) का लक्षण, निदान, उपचार तथा रोकथाम:
- २.५ प्रजनन सम्बन्धी (Reproductive Disorders) विकृति तथा समस्याहरूका कारण, लक्षण, उपचार तथा रोकथाम
- २.५.१ साल नभन (Retention of Placenta)
- २.५.२ तृहिने (Abortion)
- २.५.३ डिस्टोक्रिया (Dystokia)
- २.५.४ संक्रामक रोगहरूबाट हुन बाँझोपन
- २.५.५ पौष्टिक तत्वहरूका कमी बाट हुने बाँझोपन
- २.६ जुनोतिक रोगहरू (Zoonotic diseases) : Milk borne diseases / Meat borne diseases
- २.७ पशुपंक्षीमा भिटामिन र मिनेरलको कमी बाट हुने रोगहरू (Vitamins and mineral deficiency Diseases)
- २.८ गाइ भैंसीका मेटाबोलिक रोगहरू (Metabolic diseases of Cattle and Buffaloes) : Milk fever, Ketosis / Downers cow syndrome
- २.९ फुसि तथा फुसि जन्य पर्दाथबाट हुने रोगहरू (Fungal and mycotoxic diseases)
- २.१० आधारभूत प्रयोगशाला उपकरणहरू तथा निर्मलीकरणका तरीकाहरू
३. लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट
- ३.१ निम्न गाइ भैंसीका जातहरू, तिनीहरूका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.१.१ उन्नत जात : जर्सी, होलिस्टन फ्रिजियन, ब्राउन स्वीस, हरियाना
- ३.१.२ स्थानीय जात : अच्छामी, लुलु, खैला र चौरी
- ३.१.३ उन्नत जात : मुरा, नीली राभी भैंसी
- ३.१.४ स्थानीय जात : लिमे, पारकोटे र गडडी
- ३.२ निम्न उन्नत तथा स्थानीय बाखाका जातहरू, तिनीहरूका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.२.१ जमुनापारी, बोयर, बारबरी, सानन, च्याँगा, सिन्हाल, खरी (पहाडी), तराई बाखा
- ३.३ निम्न उन्नत तथा स्थानीय भेडाका जातहरू, तिनीहरूका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.३.१ उन्नत नश्ल : रामबुलेट, पोलवर्थ, वोर्डलाइसेयटर, रोमनी, मेरिनो
- ३.३.२ स्थानीय नश्ल : भ्याग्लुङ्ग, बरुवाल, कागे, लामपुच्छे
- ३.४ निम्न उन्नत तथा स्थानीय सुँगुरका जातहरू, तिनीहरूका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.४.१ उन्नत जात : ल्याण्डरेस, योर्कशायर, ह्याम्पशायर, डयुरक
- ३.४.२ स्थानीय जात : च्याँचे र हुराका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.५ उन्नत जातका कुखुराहरू न्यू हेम्पशायर, अष्ट्रालोर्प, व्हाईट लेगहन गिरीराज तथा स्थानीय जातका कुखुरा साकिनीको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.६ खरायो : ऊन तथा मासुका लागि पालिन खरायोका जातहरू र तिनीहरूको विशेषता
- ३.७ पशुपंक्षी प्रजननका लागि छनौट तथा प्रजनन विधि
- ३.८ भाले खोजेको पोथीका लक्षण तथा प्रजनन गराउन उपयुक्त समय
- ३.९ कृत्रिम गर्भाधान विधि, पशु प्रजननका महत्व, कृत्रिम गर्भाधान कार्यमा उपयोग हुने उपकरणहरूको नाम तथा प्रयोग विधि, Estrus Cycle, प्रजननसंग सम्बन्धित गाइ भैंसीको शरीरबाट निस्कन हरमोन बार साधारण जानकारी
- ३.१० पौष्टिक तत्वहरूका वर्गीकरण : कार्बोहाइड्रेट, प्रोटीन, चिल्लो पदार्थ, भिटामिन र खनिज पदार्थ तथा प्रत्येकको तत्वका गुणहरू
- ३.११ पशुपंक्षीहरूको लागि संतुलित दाना तयार गर्ने विधि

- ३.१२ घाँसपात संरक्षण : घाँस सुकाउन विधि (Hay), सायलेज बनाउन विधि, महत्व र गुणहरू
- ३.१३ परालमा युरिया प्रयोग गर्ने विधि र उपयोगिता
- ३.१४ उन्नत चरन घाँस तथा घाँस खेती तरीका
- ३.१५ कोसे घाँस (Leguminous): स्टाइलो, बरसिम, कुडजु, सिराट्रो
 - सेन्ट्रो, बोडी (Cowpea), व्हाइट क्लोभर, रेडक्लोभर, कोटे, लुसन
 - डेस्मोडियम, केराउ, भेच
- ३.१६ घाँस :-नेपियर, पारा, सेटारिया, किंकियु, राइग्रास, कक्सफुट, जै
- ३.१७ डाल घाँस :-इपिल इपिल, वडहर, कोइरालो, टाँकी, काभ्रो, पाखुरी, किम्ब, दबदवे, पैयू, बकेना, निभारो, भिमसेनपाती, बैस, भोटैपिल, बाँस
- ३.१८ प्रचलित तथा उन्नत व्यवस्था अनुसार पशुपंक्षीका गोठ र खोर बनाउन ध्यान दिनुपर्ने आधारहरू (गार्ड, भैंसी, बाखा, भेडा, सुगुर, कुखुरा, खरायो)
- ३.१९ विभिन्न पशुपंक्षीका भाले, माउ तथा बच्चाको स्याहार सुसार तथा आहारका व्यवस्था
- ३.२० पशुपंक्षीका गोठ, खार सफासुगुर राख्ने र जैविक सुरक्षा (Bio-security) विधि
- ३.२१ दुग्ध प्रशोधन गर्ने विधि
- ३.२२ क्रिम, बटर, चिज, कुरौनी, घीउ, आइसक्रिम, दही बनाउने विधि

४. फिसरिज

- ४.१ माछाको बाह्य स्वरूप (External morphology) र विभिन्न अङ्गहरूका क्रियाप्रणाली
- ४.२ माछाको भित्रि अङ्गहरूको बनावट र अङ्गहरूको क्रियाप्रणाली
- ४.३ नेपालको मत्स्यपालनमा रहेका स्वदेशी तथा विदेशी माछाको प्रजातिहरूको जानकारी
- ४.४ मत्स्य पालनका विभिन्न प्रणालीहरू : मोनोक्ल्चर, पोलिक्ल्चर र एकीकृत मत्स्य पालन
- ४.५ मत्स्यपालन फार्म निर्माणको लागि आवश्यक पूर्वाधार, स्थल छनौट, डिजाइन तथा इस्टिमेट
- ४.६ पुरानो तथा नयाँ पोखरीमा माछा पालन गर्ने तरिका, समस्या तथा समाधानका उपायहरू
- ४.७ मत्स्यपालन व्यवसायमा विभिन्न प्रयोजनको लागि आवश्यक पर्ने पोखरीहरू माउ माछा पोखरी, खाना माछा पोखरी, नर्सिङ्ग र रियरिङ्ग पोखरी का प्रयोग तथा व्यवस्थापन
- ४.८ मत्स्यपालन व्यवसायको लागि पानीको भौतिक, रसायनिक र जैविक गुणहरू तथा त्यसको जाँच
- ४.९ माउ माछाका गुणहरू, छनौट प्रक्रिया, स्टकिङ्ग र व्यवस्थापन तरिका
- ४.१० माछा प्रजनन बार जानकारी
 - ४.१०.१ प्राकृतिक प्रजननका तयारी र प्रजनन तरिका
 - ४.१०.२ कृत्रिम प्रजनन तयारी, आवश्यक विभिन्न हार्मोनहरूको जानकारी र प्रजनन तरिका
- ४.११ कृत्रिम मत्स्य प्रजननका लागि आवश्यक हयाचरीका पूर्वाधारहरू, त्यसका निर्माण र प्रयोग
- ४.१२ मत्स्य विज्ञ उत्पादन - भुसुना भुरा, सानो भुरा, ठुला भुरा तथा एक वर्षीय भुरा उत्पादन प्रविधि
- ४.१३ विभिन्न साइजका माछा हुवानी गर्ने तरिकाहरू
- ४.१४ खाने माछा उत्पादनको व्यवस्थापन र प्रविधि
- ४.१५ माछाको लागि आवश्यक पौष्टिक तत्व तथा मत्स्य पालनका लागि प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहार बारे जानकारी तथा व्यवस्थापन
- ४.१६ माछा उत्पादन पद्धतिहरू - सामान्य पद्धति, उन्नत पद्धति र सघन पद्धति
- ४.१७ प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्य पालन - पिँजडामा मत्स्य पालन, इन्क्लोजरमा मत्स्य पालन, घोलमा मत्स्य पालन प्रविधि
- ४.१८ चिसो पानीमा मत्स्य पालन पद्धति र तरिकाहरू
- ४.१९ माछा मार्ने, समात्न विभिन्न साधन तथा उपकरणहरू र त्यसका प्रयोग गर्न तरिका
- ४.२० माछामा लाग्न विभिन्न रोग तथा परजीविहरूको प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार र रोकथाम
- ४.२१ माछामा पौष्टिक तत्वका कमिले हुने रोगहरू र नियन्त्रणका उपायहरू
- ४.२२ पानीमा घुलित अक्सिजनका कमीबाट हुने प्रमुख समस्याहरू र व्यवस्थापन
- ४.२३ माछा संरक्षण (Preservation) तथा प्रशोधन (Processing) प्रविधि
- ४.२४ मत्स्य पालनमा जैविक सुरक्षा (Bio-security) को महत्व